ב"ה

קנין קטן בארבעת המינים ביום ראשון ושני של סוכות ודין זיכוי יהודים במצווה זו על ידי קטן

מאת הרב מיכאל שלמה אבישיד שליט"א

– כינוס תורה חוה"מ סוכות תשע"ט –

מכיון שהרבה שאלות נשאלות בנושאים אלה, נשתדל בע"ה להגיע למסקנות הלכתיות בשאלות דלקמן:

א) ביום א' של סוכות, האם גדול יכול לצאת ידי חובת מצות ד' מינים, כאשר ד' מינים אלו ניתנו לקטן מקודם לכן?
ב) כנ"ל ביום השני של סוכות (היינו ביו"ט שני של גלויות)?
ג) האם קטן יכול בימים הנ"ל לצאת ידי חובת ד' מינים (מצד דין חינוך) כאשר הם אינם שלו (לולב שאול)?
ד) האם קטן יכול להקנות לקטן אחר בימים הנ"ל?
ה) האם קטן יכול לזכות אדם אחר במצוה זו בימים הנ"ל עם ד' מינים השייכים לאדם שלישי (כגון במבצעים)?
ו) האם אשה יכולה לקיים מצוה זו (שאינה חייבת בה) כשהיא מקבלת את הד' מינים מקטן?

ובכן, יש להקדים בכמה יסודות חשובים.

(א) **במשנה** (גיטין נט, א) מבואר שחכמים תקנו שקטן (פעוטות) יכול למכור ויכול לקנות במטלטלים (ממכרם ממכר ומקחם מקח), ע"מ שיוכלו להתקיים (כדי חייו), ואחר שאלת אביי בנוגע למתנת קטן, מסיקא הגמ' שמתנתו מתנה (ועיין שם שגיל הפעוטות נע בין שש לעשר לפי חריפות הילד).

(ב) טעם תקנה זו הוא כדי מחייתו. ונחלקו הראשונים אם ביותר מכדי חייו ממכרו ממכר ומקחו מקח ומתנתו מתנה. **הרמב"ן** סובר שכן, **ורב האי גאון** סובר שלא, ופסק **הסמ"ע** כהרמב"ן, בחו"מ סי' רל"ה.

(ג) איתא **בבבא מציעא** (יב, א) שמציאת קטן אסור לגזול מפני דרכי שלום. הראשונים הקשו והלא פשוט שיש גזל ממש (מדרבנן) אחרי שאמרו שיש לקטן קנין (לעיל במשנה דגיטין הנ"ל, ושם דף ס"ד וס"ה ובעוד מקומות בש"ס). **ותירצו התוס'** (סנהדרין סח, ב ד"ה קטן) **שבמציאה אין דעת אחרת** המקנה לו ולכן איסור הגזל הינו רק מפני דרכי שלום משא"כ במקח דשם דעת אחרים מקנה לו. (ולהעיר מדברי הש"ך הידועים בחו"מ סי' רמג ע"פ הגמ' בסוכה מב ע"ב, שקטן כזה שנותנים לו אבן ואגוז וזורק את האבן ושומר את האגוז קונה חפצים מדאורייתא גם כשאין דעת אחרת, אבל הפוסקים לא קיבלו דבריו לאור דברי הראשונים, ע"ש).

(ד) ועוד מבואר **בב"מ** (שם במשנה ובגמ') שכל מה שיש לקטן שייך לאביו והוא הדין בגדול שעדיין סמוך על שלחן אביו כדברי רבי יוחנן שם (וכידוע הנ"מ טובא בדין זיכוי בעירוב באו"ח סי' שסו ותקכז, וכן העיר רעק"א מדין זה בדין ד' מינים בסי' תרנח, אמנם באישור הוריו או אפוטרופוס יכול לקנות לעצמו ולהקנות, עי' חו"מ סי' רלה).

ע"כ ביארנו היסודות בדין קנין קטן. ועתה נבוא לדון בגוף הענין בעה"י.

א. במשנה סוכה (מב, א) **נאמר** שקטן היודע לנענע חייב בלולב, היינו שאביו חייב לחנכו במצות לולב. **ובגמ'** (שם מו, ב) אמר ר' זירא שלא להקנות לולבו לתינוק ביו"ט הראשון משום שהוא יודע לקנות (ובפרט כאשר דעת אחרת מקנה כנ"ל) ואינו יודע להקנות. והרי לכאורה אינו מובן, שהרי נתבאר לעיל דכשם שתקנו רבנן שקנינו קנין כך תקנו שמתנתו מתנה, ולמה לדעת ר' זירא אינו יודע להקנות, ומשום זה יאסר ליתן הד' מינים לקטן ביו"ט הראשון. ולכן

צריכים לבאר היטב העניינים ולרדת לעומקא דשמעתתא ולאסיק שמעתתא אליבא דהלכתא.

והנה, **בטור** או"ח (סי' תרנז) חידש שהאב **חייב לקנות** לבנו ד' מינים אם יודע לנענע. והרי במשנה הנ"ל לא נאמר שחייב 'לקנות' לו אלא רק שחייב בלולב והיינו שחייב לנענע מדין חינוך. וכן הקשה **הרש"ל** (הגהות הטור, וכדרכו שנצמד מאוד לנאמר בש"ס בדיוק) שבש"ס משמע להדיא שאין צורך לקנותו, שהרי במשנה לא נאמר אלא 'חייב בלולב', ועוד שגם בברייתא שם נאמר לגבי לולב 'חייב בלולב' בלבד, ובאותה ברייתא נאמר לגבי תפילין שהיודע לשמור עליהם אביו חייב לקחת לו תפילין, ולא נאמר לקיחה לגבי הלולב, והטעם משום שאביו יכול ליתן לו אחר שיצא בו בעצמו. ע"כ דברי הרש"ל. וכן מובאת שוב ברייתא זו בריש מסכת **ערכין** (ב' ע"ב) **וכתבו שם התוס'** (ד"ה אביו), שקטן יוצא בד' מינים של אביו. וא"כ אין צריך לקנות לו. ואמאי כתבו הטור והשו"ע שאביו חייב **'לקנות'** לו לולב.

והט"ז (שם סק"א) תירץ שהטור והשו"ע מיירי במי שידו משגת לקנות לבנו, וכדי שגם בנו יוכל לנענע ביחד עם הציבור בעת אמירת ההלל, שזה יותר טוב ממה שיברך אח"כ. ע"כ. וא"כ מי שאין ידו משגת סגי בזה שיתן לבנו אחר שיצא הוא בעצמו, והוא מה שנאמר במשנה ובריי', היינו שמדין חינוך אין חיוב אלא ליתן לבן אח"כ כדי שינענע.

והפמ"ג (סי' תרנח א"א סק"ח) כתב שלבני חו"ל שעושים שני יו"ט הרי ביום השני נמי אין יוצאין בשאול ובעינן לכם, וא"כ קטן היודע לנענע בהכרח שחייב לקנות לו לולב, דאם לא הרי ביום הראשון אחרי שיצא אביו יקנהו לבנו במתנה גמורה, ואיך יעשה ביו"ט שני. ע"כ. וא"כ היה אפשר לתרץ כן את דברי הטור, והיינו שבמשנה ובברייי' דמיירי בארץ ישראל שעושים יו"ט אחד בלבד שפיר דמי שאחרי שיצא בו האב יתן לבנו הקטן, אבל הטור והשו"ע דמיירי בחו"ל שיש שם יו"ט שני לכן חייב לקנות לו וכנ"ל.

וא"כ לכאורה יש לשאול למה הט"ז לא תירץ כן דברי הטור והעדיף לדחוק בתירוץ אחר, ובפרט שהט"ז עצמו **פסק** (בסי' תרמט סקי"א) שגם ביום השני בעינן לכם ולא יוצאים בשאול.

ב. ובהקדים, ידועה המחלוקת בין **הרמב"ם** (הלכות לולב פ"ח ה"י) **להר"ן** (סוכה כב: ד"ה גרסי') בענין דברי רבי זירא שאין לתת את הד' מינים לפני שהגדול יצא בו, באיזה קטן מדובר. דלדעת **הרמב"ם** מיירי בכל קטן עד גיל המצוות, ולדעת הר"ן מיירי רק בקטן שלא הגיע לגיל הפעוטות אבל בהגיע לגיל הפעוטות אפשר לתת לו ולקבל ממנו, משום דמקחו מקח וממכרו ממכר ואף מתנתו מתנה, ולכן אפשר לתת לו לפני שיצא בו ואח"כ לקבל ממנו ולצאת ידי חובה גם ביום הראשון. וגיל הפעוטות כתב הר"ן דהיינו בן שש או בן שבע, וכן כתב **המג"א** (סי' תרנח סק"ט) דהיינו בן ו'. והאמת שהכל לפי חריפות הילד ולפי הענין [דיש עניינים הדורשים יותר חריפות, וכמו שמצינו בדין זימון באו"ח סי' קצט ס"י, דשם כתב המג"א עצמו בסק"ו שהקטן שמזמנין עליו הוא בן ט' או בן י', ואין זה בסתירה למש"כ הוא בעצמו כאן, משום דהכל לפי חריפות הילד, וכמובא לעיל ממסכת גיטין, ע"ש, וגם לפי הענין, דשם אפשר שנדרש יותר חריפות, וכמש"כ שם אדה"ז בס"ט כבן ט' או בן י' כל אחד לפי חריפותו ולכל הפחות מבן ו' אם הוא חריף ויודע מעצמו בלי שילמדוהו למי מברכין אבל לא פחות מו' שהוא כמי שאין בו דעת, ע"ש, ואפשר דשם שהענין הוא לדעת למי מברכין הרי הוא דבר שדורש יותר חריפות מנענוע בלולב וענייני קנין ונתינת מתנה, ודו"ק].

וביאר **הלחם משנה** (שם) את שיטת הרמב"ם ע"פ מש"כ **הרב המגיד** בדעת הרמב"ם בהל' מכירה (פכ"ט ה"א וי"א), שהקטן קונה מן התורה אבל אינו מקנה מן התורה אלא דרבנן (כמבואר לעיל מגיטין), ולכן כשמקבל הד' מינים מאביו הוא קונה אותם מה"ת (דיש דעת אחרת המקנה) אבל כשהוא מחזיר לאביו הרי אינו מקנה מה"ת אלא דרבנן, ואין קנין דרבנן מועיל למצות לולב **דאורייתא** (ע"ד החקירה אם קנין דרבנן מועיל לדאו', המבואר באבני מילואים סי' כח סקל"ג).

ובשיטת הר"ן ביאר הלחם משנה דקטן שהגיע לעונת הפעוטות קונה ומקנה מדרבנן בלבד, ולכן כשמחזירו לאביו הרי מה"ת לא היה כאן שום קנין ושום העברת בעלות, ולכן הלולב נמצא עדיין שלו מה"ת כבתחילה, ויוצא בו

מה"ת [אבל מגיל הפעוטות סבור הר"ן שיודע לקנות דרבנן ואין יודע להקנות, דבזה מיירי ר' זירא לדעתו, דרבנן לא תקנו בגיל הזה שגם מקנה אלא שקונה בלבד].

והפמ"ג (סי' תרנח א"א סק"ט) **ביאר את שיטת הר"ן** דאף שמה"ת דעת אחרת מקנה לקטן, אבל אין הקטן מקנה לאחרים אלא רק דרבנן שתקנו בפעוטות שמקנה לאחרים, ואף שמה"ת אינו מקנה ואינו של הגדול, מ"מ הפקר בית דין הפקר ויוצא הגדול ידי חובתו בזה [היינו שהתורה נתנה רשות לחכמים לקבוע דיני קנין שיהיה להם תוקף גם מה"ת]. ועוד כתב שאם הגדול הפקיר לולבו וזכה הקטן מן ההפקר אז לדברי הכל הוא קנין דרבנן בלבד משום דאין דעת אחרת המקנה אותו, וא"כ בזה לכו"ע [גם להרמב"ם] יכול הפעוט להקנות לגדול מדרבנן [והגדול יצא בו מה"ת כאילו הוא בעצמו זכה בו מההפקר]. וסיים דאמנם לדעת **הש"ך** (בחו"מ סי' רמג סק"ו) יש לומר שגם במציאה [הפקר] זוכה בו הקטן מה"ת אם הוא קטן כזה שנותנים לו אבן ואגוז וזורק את האבן ושומר את האגוז [וא"כ אינו יכול להקנות לגדול והגדול אינו יוצא בו מה"ת, ואף שנדחו דבריו מ"מ י"ל דיש לחשוש לשיטתו לחומרא ולא יועיל שיזכה הקטן בהפקר ואחר כך יקנה לגדול ויצא בו, וד"ל].

והנה, **השו"ע** (או"ח סי' תרנח ס"ו) **פסק כדעת הרמב"ם בסתם והביא את דעת הר"ן בי"א** [ולהעיר שבכסף משנה שם ביאר הב"י שאין חולק על הר"ן ואף תמה למה הפוסקים לא הזכירוהו, וחזר בו בבדק הבית או"ח שם שכתב שמדברי הרמב"ם נראה דאפילו בהגיע לעונת הפעוטות מיירי, וכן פסק בשו"ע כנ"ל, וכבר העיר עליו הלחם משנה שם].

ועכ"פ יוצא ברור באין חולק שאין קנין דרבנן מועיל כדי לצאת ידי חובת מצות דאו', דלכו"ע בעינן לכם שיהיה שלכם מה"ת. וא"כ כשהקנין שלו בד' המינים יהיה ודאי דרבנן אז לכו"ע לא יועיל לו לצאת בו י"ח דאו'. וזה ברור גם לרמב"ם וגם לר"ן [רק שבדין קנין פעוטות הנ"ל יש לגדול עדיין קנין דאו' לדעת הר"ן, וכביאורי המשנ"ל או הפמ"ג הנ"ל, אבל במקרה אחר אשר ברור הדבר שהקנין של הגדול הוא רק דרבנן בלבד, בזה יודה הר"ן דאיה"נ דלא יוצא בו]. [ועי' בכה"ח סי' תרנח אות יד שכתב שלכמה פוסקים רוב האחרונים תפסו בדעת מרן השו"ע דקנין דרבנן שפיר מהני לשל תורה ושפיר יוצא ידי חובתו, עי' שם, ויש מה להאריך טובא בענין ואכ"מ].

ג. והנה, בספר המנהגים חב"ד (ע' 65) **כתוב שאין מדקדקין לשלם בעד הד' מינים קודם החג דוקא** (ובמראה מקומות שם צויין לעיין באחרונים לשו"ע או"ח סי' תרנח, ובשדי חמד אסיפת דינים מע' ד' מינים סימן ג' אות ב', וכללים למ"ד כלל קמא אות כד). **ולכאורה יש להקשות טובא, והלא הקנין הוא דרבנן בלבד, כי מה"ת דוקא המעות קונות, וא"כ זה סותר להיסוד המבואר מכל הנ"ל בדעות הראשונים ופסק השו"ע כנ"ל שאין קנין דרבנן מועיל למצות לולב דאו', וכאשר הקנין הוא ודאי רק דרבנן אז לכו"ע אינו יוצא בו מה"ת.**

ועוד שמצינו כמה פוסקים שהחמירו לכתחילה בזה, וכמו **במחנה אפרים** (הלכות מכירה קנין משיכה סי' ב) שכתב בפירוש שלא כראוי עושים שקונים אתרוג למצוה ופורעים הדמים רק אחר החג דזה אינו אלא קנין דרבנן ואנן בעינן שלכם דאו'. ועיין גם **בשערי תשובה** (סי' תרנח סק"ה–ו וסק"ב) שאחר שהביא את דברי המחנה אפרים הביא דעת **הברכי יוסף** דמהני פרעון למפרע, והוא כתב שיש לדחות והביא עוד כמה פוסקים שחלקו ע"ז [והאמת שהחיד"א עצמו פסק להחמיר לפרוע קודם החג לצאת אליבא דכו"ע בקנין דאו', עי' **במורה אצבע** קונטרס כף אחת סי' כד אות ג', וכ"כ הכה"ח סי' תרנח אות י"ד]. וכן פסק **במ"ב** סק"י להחמיר לכתחילה.

ומצינו בכמה אחרונים שנתנו תשובה לשאלה זו, וכגון **בשו"ת אבני נזר** (או"ח סי' תצד) **ובשו"ת האלף לך שלמה** (סי' שעג) שכתבו שהקונה מגדול בהקפה הגם שהוא קנין משיכה בלבד, שהוא קנין דרבנן, הרי המוכר מתייאש מגוף האתרוג, וא"כ הרי הוא הפקר, וא"כ הקונה הוא כאילו קונה מהפקר, וקנין מהפקר סגי במשיכה לבד אף מדאו'.

ויותר מזה, **החת"ס** (בשו"ת יו"ד סי' שיח, ובחידושים על סוכה דף ל' ודף לח ע"א) **כתב שאפילו לענין אתרוג דודאי בעי משלכם, מי שקנה במשיכה בלא כסף מועיל אפילו לקנין דאורייתא דהיכא דנהיג עלמא כך קנין הוא מדאורייתא.**

ויש אחרונים שכתבו שהרי כשהוא מביא את הלולב לביתו הרי הוא קונה אותו בקנין חצר שהוא קנין המועיל דאו'. כ"כ בשו"ת פתח הדביר

(ח"ג סי' רסו) ועוד אחרונים, והובאו **בשדי חמד** (שם).

ויש שכתבו שהקונה בהקפה לשלם לאחר זמן סגי במשיכה, כ"כ **הקצוה"ח** (סי' רד סק"ד) ועוד כמה אחרונים, וגם הביאם **השד"ח** (שם) ואף הוכיח דכן דעתייהו דרבנן קדישי **הרשב"א והריטב"א** דכן הדין דכל שפסק דמים על החפץ ומשכו הרי הוא שלו לגמרי לכל דבר אפילו למצוות דבעינן "שלו" או "לכם", והתשלום זקוף עליו בחוב [רק שכתב השד"ח שאף שיש הרבה טעמים להתיר, מ"מ טוב להחמיר כדי לצאת ידי כל הדעות, וכתב שאף הוא מקבל להחמיר כן, עיין שם בכללים שם אות כ"ד בתחלתו].

ויש שכתבו שהזוקף דמיו במלוה הוי כמתן דמים וקונה מדאו', כ"כ **בשו"ת אור לי** (מאת בעל השד"ח, סי' לא), וגם **הכה"ח** הביאו (שם).

ועוד אחרונים כתבו שאף שטוב למדקדקין להחמיר, מ"מ מכיון שכך מנהג העולם שלא ליזהר בזה שפיר יש להם על מה לסמוך משום כל הטעמים הנ"ל ואין להרהר אחרי זה ואין להימנע מלברך משום זה. כ"כ **המטה אפרים** (סי' תרכה סי"ז) והובא בכמה פוסקים. וכן כתבו עוד כמה אחרונים ליישב המנהג, וכן פסק **בשו"ת יביע אומר** (ח"ט או"ח סי' קא אות י', ובאריכות בספר מאור ישראל ח"ב סוכה מו: עמ' רכח והלאה, ע"ש) **שאין** להחמיר, ע"ש.

אבל בנידון נידן שאני כי האב מקבל קנין דרבנן מבנו הקטן, ואין יאוש לקטן (כנודע מבבא מציעא כב.), ועפ"ז עולה שפיר הבנת הפמ"ג בשיטת הטור שכתב שאביו חייב לקנות לו ד' מינים שהרי כתב הפמ"ג שגם ביום השני בעינן לכם כביום הראשון. וא"כ אין אפשרות אחרת מאשר לקנות לו שיהיה לו משלו שיצא בו ביום הראשון, שהרי בשאול גם קטן לא יכול לצאת, כי דיני חינוך הוא מעין דיני גדול (כדברי הריטב"א בסוכה ב' ע"ב וז"ל דקטן שמחנכין אותו במצות צריך לעשות לו מצוה בהכשר גמור כגדול, ע"ש), וכן פסק **המג"א** (סי' תרנח סק"ח ע"פ הבנת הלבו"ש), וכן פסק **בפמ"ג** (סק"ט), **והאל"ר** (סק"י) **והחכמת אדם** (כלל קנב סי"א) ועוד פוסקים שאין קטן יוצא בשאול ואין אביו מקיים מצות חינוך בזה. ודלא כשיטת **הטורי אבן** (חגיגה ו.) שאם אין ניכר חיסרון במעשה המצוה שלו, אז יוצא הקטן ידי חובת חינוך בזה [וע"ד מצוות צריכות כוונה דקטן יוצא אף שאין לו כוונה, כמבואר בסוגיא דחולין י"ב, ועי' או"ח סי' ס', בדאו' או דרבנן, לכתחילה או בדיעבד, ואכ"מ]. והיא שיטת **הראב"ן והאו"ז** (הובאו במרדכי פ"ג סי' תשנט, הובא בב"י), וכן דעת **הבגדי ישע** (סק"ח) להלכה, הובאו **במ"ב** (סקכ"ח ועי' בשעה"צ סקל"ו), וכן פסקו למעשה **בשו"ת שבט הלוי** (ח"ח סי' קנב) **ובשו"ת מנחת יצחק** (ח"ט סי' קסג אות ג') שמהני שאול לקטן, וכתב המנח"י טענה שאם לאו הכי היה נדרש לקנות ד' מינים לכל בן ובן [אבל לעניות דעתי אין זו טענה, וכדלקמן]. אבל למעשה אנו אוחזים כדעת המג"א וסייעתו, וכן פשטות לשון הטור והשו"ע.

ד. והנה, נחלקו הראשונים אם הדברים הפוסלים ביום הראשון פוסלים גם ביו"ט השני בחו"ל. לדעת **הרמב"ם** (פ"ח ה"ט) אינם פוסלים ביו"ט השני בחו"ל, **והראב"ד** (שם) חלק עליו וסובר שאכן הם פוסלים ביו"ט שני של גלויות כדין יום הראשון של החג. **והר"ן** (יד, א) הסיק לחוש משום ברכה לבטלה ולכן ניטלין ביו"ט שני כדעת הרמב"ם אבל בלא ברכה לחוש לדעת הראב"ד. וכן פסק **בשו"ע** (בסי' תרמט ס"ה), וכתב **הרמ"א** דיברך על של חבירו ואח"כ יטול את שלו (עי' מ"א סקכ"ג בשם הדרכ"מ) וכן כתב כל זה **בשו"ע אדה"ז** (שם סכ"א) ע"ש הפרטים בזה.

והט"ז (שם סקי"א) כתב שהוא הדין בשאול שהוא פסול ביו"ט שני בחו"ל, והביאו **אדה"ז** (שם) במוסגר, ועל כן מובנת היטב שאלתנו דלעיל (סוף אות א') על דברי הט"ז מדוע בחר תירוץ דחוק לשאלת הרש"ל על הטור ולא רצה לתרץ כמש"כ הפמ"ג שם שחייבים לקנות לקטן משום שביום השני בחו"ל לא יועיל שיחזיר הקטן לאביו.

וי"ל לענ"ד, דהיה פשוט להט"ז שאפשר כאן לצרף דעות הפוסקים, והיינו שנאמר שאפשר לאב לצאת ביו"ט השני גם אם הוא נתן לבנו הקטן ביום הראשון, כי ספק הלכה כהרמב"ם שהפסולים דיום א' כשרים ביום ב', ואפילו אם תאמר שהלכה כהראב"ד עדיין ספק אם הלכה כשיטת הר"ן שאפשר לגדול אפילו ביום הראשון לקבל ד' המינים מקטן שהגיע לגיל הפעוטות,

כמבואר לעיל (אות ב'), ועוד שלשיטת הכס"מ אין מחלוקת בכלל ואפילו הרמב"ם מודה לזה ואפילו ביום הראשון, וא"כ כאן ביום השני שלכו"ע הוא דרבנן, בוודאי ופשוט שלכו"ע יכול לצאת בחיוב דרבנן על ידי קנין דרבנן, ואף לרמב"ם ע"פ ביאור הלח"מ דלעיל (שם). [והוא ע"ד הס"ס שעשה הכתב סופר סי' קנט בדין בן י"ג שלא ידוע אם הביא שערות, ע"ש].

ועוד **שהברכי יוסף בשם הבתי כהונה** (סי' תרנ"ז אות ב', הובא בשע"ת שם) **כתב שגם אם מחמירים כהראב"ד לפסול הפסולים דיום א' ביו"ט שני, מ"מ הפסול דשאול אינו פוסל ביו"ט שני לגבי חינוך קטן, ושפיר יוצא קטן בשאול ביו"ט שני** [אבל גבי גדול פוסל, ונוטלו בלא ברכה, כן דעת הברכ"י עצמו סי' תרנח סק"ו וכ"פ האל"ר שם סק"י והפמ"ג שם סק"ח, וכן משמע מרמ"א ור' ירוחם, כ"כ בביה"ל סי' תרמט ד"ה פסולי ראשון בשם הבכורי יעקב דבסמוך]. **וכתב הבכורי יעקב** (סי' תרמט סקל"ג, הובא בביה"ל שם) דאף שהרבה פוסקים סוברים דשאול פסול גם ביו"ט שני והדין הוא שאין מברכים עליו ביו"ט שני מ"מ אין העולם נזהרין בזה, ומברכין. ע"כ. והיינו דהעולם אין חוששין כלל לפסול דשאול ביו"ט שני.
וא"כ ק"ו בקנין דרבנן שיועיל ביום השני, היינו משום שהוא עושה קנין גמור עכ"פ, דהוא יותר טוב משאול, וד"ל [ודוקא בקנין אבל בשאול לא נקל למעשה לגדול ביום שני, דזה עיקר הדעות בפוסקים, וגם לקטן לא נקל בזה משום דבעינן חינוך קטן מעין של גדול].

ולהעיר **שאדה"ז** (שם) הביא דברי הט"ז במוסגר בלבד, וא"כ אין זו דעתו המוחלטת לפסוק כן למעשה. ולכן אפשר לסמול להקל וכנ"ל.

ולכן לענ"ד, הדבר ברור כשמש מדוע כל הראשונים והשו"ע ושאר הפוסקים (מלבד הפמ"ג הנ"ל) סתמו וכתבו שאחרי שיצא בו גדול ביום הראשון יכול לתנו לקטן ולא הזכירו כלל שום שאלה לגבי הגדול ביום השני דגלויות, משום דסברי להו דביום השני שפיר יוצא ע"י שהקטן נותן לו. ולכן גם מובן למה לא תירץ הט"ז התירוץ של הפמ"ג שהיה לכאורה תירוץ הפשוט, משום דסובר כנ"ל.

ה. וע"פ כל הנ"ל (ובעיקר ביאור הלח"מ והפמ"ג במחלוקת הרמב"ם והר"ן), מובן שאם קנין דרבנן מועיל עבור חיוב דרבנן, ואין ספק אלא במקרה שהחיוב הוא דאו', לכן מובן בפשטות שקטן יכול לתת לקטן אפילו ביום הראשון שהרי חיוב שניהם הוא דרבנן מדין חינוך, ולכן יכול להקנות לקטן בקנין דרבנן עבור חיוב דרבנן. וא"כ פשוט שאין צורך לקנות ד' מינים לכל ילד וילד, אלא די לקנות סט אחד של ד' מינים עבור כל הילדים ויתנו אחד לשני. ונדחית בזה טענתו של **המנח"י** הנ"ל, שכתב להתיר שאול לקטן שהרי אי אפשר לקנות ד' מינים לכל אחד. וע"פ מה שביארנו אין צורך לקנות לכל אחד ושפיר מהני שיתנו הקטנים אחד לשני את הד' המינים המיוחדים שקנו עבורם, וא"כ נדחית טענתו ואין להתיר שאול לקטן משום טענה זו.

ומ"מ למעשה מומלץ לקנות לכל אחד ואחד מהילדים ד' מינים משלו , והטעם משום אמירת הלל והנענועים יחד אם הציבור, וכמ"ש הט"ז הנ"ל לבאר דעת הטור, אלא שהוא רק בגדר הידור ולכן אינו אלא למי שידו משגת כמ"ש הט"ז שם.

ו. ולענין אשה הרוצה לצאת ידי חובת המצוה, עיין **בבכורי יעקב** (סי' תרנז) שמבאר שם באריכות ובהירות נפלאה כפתור ופרח, שאשה הרוצה לקיים מצוה זו בעינן נמי ולקחתם לכם עבורה, כי הוא תנאי במצות ד' מינים עצמה, וע"ד שלא תקח אשה לימון במקום האתרוג, והוא פשוט. ובפרט שלשיטתנו היא מברכת על מצוות עשה שהזמן גרמא (עיין או"ח סי' יז ברמ"א ואדה"ז שם) וכן נוהגים היום בנות הספרדים ע"פ מנהג בגדד, כמש"כ **הרב פעלים** (ח"א סוד ישרים סי' יב), וכ"פ **הכף החיים** (סי' יז סק"ד וסי' תקפט סקכ"ג) **בשם החיד"א וזכור לאברהם** שכתבו שכן היה מנהג הספרדיות באה"ק ובירושלים עיה"ק [והטעם כתב החיד"א משום שבשו"ת מן השמים כתוב שענו לו מן השמים שנשים רשאיות לברך ולכן כל הנשים בא"י מברכות אפילו שזה נגד דעת מרן השו"ע, וגם הוא נהג להורות להן לברך מאז שראה זה וכמנהג קדום שהיו נוהגות הנשים בעיה"ק ירושלים ת"ו, וכתב דבוודאי מרן הב"י אם היה רואה מה שכתב בשו"ת מן השמים ודאי היה פוסק כן, ולא שייך כאן 'לא בשמים היא' דכיון דיש הרבה גדולים בפוסקים דסבירא להו דיברכו אהניא לן לפסוק כמותן כיון דאית לן סייעתא דשמיא, ע"כ ע"ש].

וכן הביא דברי החיד"א **בשדי חמד** (מע' מ' כלל קלו) וכתב שאין לנו אלא דבריו וכן פשט המנהג ואין להרהר בדבר. וכ"כ **הרב משאש בשו"ת שמש ומגן** (ח"ב סי' עב אות ג'). ולכן אם היא רוצה לקיים המצוה ולברך עליה כדינה מובן ופשוט שהיא צריכה לקיים את כל תנאי המצוה.

ולכן פשוט שאין לאשה לקבל ד' מינים מקטן ביום הראשון של סוכות. ויש להיזהר מאוד בזה, כי פעמים שהאשה קמה בבוקר כשהבעל כבר יצא לביה"כ עם ד' המינים שלו, ותרצה לקחת ד' מינים של קטן ביום הראשון. ולכן היא צריכה להיזהר לקחת רק מבעלה או מבניה הגדולים, או שיקנה לה בעלה ד' מינים נוספים עבורה.

אבל ביום השני, שפיר דמי שתקבל מקטן, דאפילו איש גדול יכול לקבל מקטן ביום השני ע"פ הביאור הנ"ל (אות ד') שהוא לענ"ד דעת כל הפוסקים חוץ מהפמ"ג וכנ"ל.

[ועיין באריכות בבכורי יעקב שם שאינו פשוט כלל שתצא האשה בד' המינים של הקהל, במקומות שנהגו לקנות ד' מינים יחידים עבור כל הקהל והיו מקנים לכל מי שרוצה לצאת בו ידי חובתו, משום שבעינן שלא יהיה לבעלה חלק בזה (עיין בשו"ע ונו"כ אה"ע סי' פ'). וא"כ מובן למה לא מסרו את הלולב של הרבי לנשים רק ביום האחרון של החג, וד"ל].

ז. ובענין להעביר לצד שלישי על ידי קטן, הנה ידועים דברי **הכתב סופר** (סי' קכח–קכט, הובא בביה"ל סי' תרנח ד"ה לא יתננו) שאין לקנות ד' מינים מקטן העומד בשוק ומוכר ד' מינים (והדבר מצוי הרבה ובעיקר בערבות והדסים, וצריך ליזהר בזה). ובכל זאת פורסם דעתו של **הגר"ש וואזנר** ז"ל בקובץ 'מבית לוי' (תשרי תשנ"ח ח"ב עמ' ה', ומופיע ג"כ בחוברת ד' תשנ"ד עמ' סג) שאם המינים שייכים לגדול אפשר לקנות מקטן העומד בדוכן. ועיין בזה בטוב טעם **בביאור הלכה** (סי' תרנח סע' ה' ד"ה והאחרון) דאף שאין שליחות לקטן (ב"מ ע"א) מ"מ כאן אין זה מדין שליחות כי אם שראובן עומד במרחק מה משמעון ורוצה לתת לו מתנה על מנת להחזיר על ידי שבנו הקטן יעביר לשמעון את המתנה, וכי בגלל שעומד במרחק ומעביר המתנה על ידי בנו הקטן לא יוכל לתת לו ולא תיחשב מתנה, אלא ודאי שאפשר לתת מתנה באופן זה. וברור שאפילו שאח"כ מעביר הקטן לעוד אנשים, כגון שמעביר משמעון ללוי ומלוי ליהודה אין בכך כלום משום שבאף אחד מהמעברים האלו אין הקטן קונה, אלא מעביר בעלמא, וגם כשמחזירו לאביו אחר שהביא לאנשים אחרים אין בכך כלום שלא קנה כלום.

ולכן ברור שמותר להעביר על ידי ילד כשלא מדובר על קנין על ידו אלא רק העברה בעלמא, והיא תועלת גדולה במבצע לולב ביום הראשון כשרוצים לזכות גדולים ברי חיוב דאו' על ידי ששולחים להם את הד' מינים על ידי קטן. [ואף שייתכן שיהיה קצת משום מראית עין בזה למבינים בהלכות אלו ויודעים שאין לקבל מקטן ד' מינים, שיחשבו שהקטן קנה לו ושוב מקנה לגדולים שרוצה אביו לזכות אותם, ויבואו וירעימו על הדבר, מ"מ אין לחשוש למרה"ע זה דאינו חשש גדול לענ"ד, ועוד שיש לסמוך על הפוסקים המקילים ומתירים שאול בקטן כדעת השבט הלוי והמנח"י ואפשר שיחשבו אותם מהרהרים שעסקינן כאן בלולב של גדול שהשאילו לקטן והקטן לא קנה אותו, וד"ל].

ח. ולסיכום למעשה, נשיב לשאלות הנ"ל כסדרן:

א) ביום א' של סוכות, האם גדול יכול לצאת ידי חובת מצות ד' מינים, כאשר ד' מינים אלו ניתנו לקטן מקודם לכן?
תשובה: לא. הרי ההלכה נפסקה כהרמב"ם ולכן קטן עד גיל המצוות שעשה קנין מה"ת על ד' המינים אינו יכול להקנותם שוב מה"ת אלא דרבנן, ואי אפשר לצאת ידי חובת חיוב דאו' בקנין דרבנן. (אות ב')

ב) כנ"ל ביום השני של סוכות (היינו ביו"ט שני של גלויות)?
תשובה: כן. מכיוון שהחיוב הוא דרבנן והרי מדרבנן הקטן יכול להקנות לגדול, ואפשר לצאת ידי חיוב דרבנן על ידי קנין דרבנן. וזה ע"פ הביאור המחודש שביארנו בדעת הט"ז ובדעת רוב הפוסקים, ודלא כביאור הפמ"ג שכתב שגם ביום השני בחו"ל צריך שיהיה הקנין דאורייתא. (אות ד')

ג) האם קטן יכול בימים הנ"ל לצאת ידי חובת ד' מינים (מצד דין חינוך) כאשר הם אינם שלו (לולב שאול)?
תשובה: ישנם פוסקים המקילים בזה, אבל לדעת רוב הפוסקים אינו יוצא בשאול בין ביום הראשון ובין ביום השני, והכי נקטינן למעשה. (אות ג' וד')

ד) האם קטן יכול להקנות לקטן אחר בימים הנ"ל?
תשובה: פשוט שכן. דחיובם דרבנן וקנינם דרבנן. (אות ה')

ה) האם קטן יכול לזכות אדם אחר במצוה זו בימים הנ"ל עם ד' מינים השייכים לאדם שלישי (כגון במבצעים)?
תשובה: כן, בתנאי שהקטן אינו קונה את הד' מינים אלא מעבירם בלבד וכמו מתנה הנשלחת מראובן לשמעון על ידי קטן, שהקטן אינו אלא מעביר בלבד. (אות ז')

ו) האם אשה יכולה לקיים מצוה זו (שאינה חייבת בה) כשהיא מקבלת את הד' מינים מקטן?
תשובה: לא ביום הראשון. הרי אשה הרוצה לקיים מצוה ביום הראשון חייבת לקיימה על כל תנאיה ופרטיה, ובפרט שמברכת על על המצוה למנהגינו, וא"כ חייבת גם לקיים 'לכם', ולכן חייבת לקבל הד' מינים מבר חיוב דאורייתא, והיינו מבעלה או מבניה הגדולים. וביום השני יכולה לקבל מקטן, וכמו איש גדול ביום השני ע"פ הביאור הנ"ל בדעת הט"ז כמ"ש בשאלה ב'. ובענין ד' מינים של הקהל, נהגו ליזהר בזה יותר משום שיש בזה כמה ספקות ושאלות, ואף אפשר להסביר שמטעם זה בפועל נהגו ליתן לנשים ליטול את לולבו של הרבי רק ביום האחרון, דהוא כנראה מפני השאלות והספקות הנ"ל. (אות ו')